

Narábame s obrovskou mierou neistoty

My priestroví plánovači a urbanisti sme oproti iným vedným odborom špecifickí v tom, že síce používame rôzne metódy modelovania, ale v zásade je naším laboratóriom prax, hovorí profesor Maroš Finka z Ústavu manažmentu STU.

Pán profesor, kedy ste sa rozhodli pre svoju profesiu?

Študoval som na Fakulte architektúry. V treťom ročníku prišiel pán profesor Šteis s tým, že má zaujímavú tému: matematické modelovanie sídelných systémov. K tomu dodal, že sa budeme spolu učiť. A to bol okamih, kedy som si povedal, toto je môj profesor. Takisto

toto rozhodlo aj o mojom nasmerovaní k urbanizmu a územnému plánovaniu, keďže bol garantom tohto štúdia. Následne som pokračoval v tejto téme uňho ako doktorand, potom som kontinuálne pracoval najprv na Katedre teórie a neskôr na Katedre krajinného plánovania a krajinnej architektúry a Ústave urbanizmu, neskôr na Ústave manažmentu.

Aké má urbanizmus v rámci architektúry postavenie? Dá sa záujem oň porovnať s ostatnými odbormi?

Každý, kto chce študovať architektúru, má predstavu o realizácii svojho umeleckého potenciálu. A ten sa dá rozhodne širšie uplatniť v menších mierkach, čiže v mierke dizajnu alebo architektonických objektov. Mňa na architektúre lákalo skĺbenie umenia, techniky, prírodných vied a celkovo vedy ako takej, ale urbanizmus ma priťahoval práve preto, že je oveľa komplexnejším pohľadom. Napriek tomu, že základné teórie v urbanizme sú skôr procesuálneho charakteru, je to výzva spoznávať stále niečo úplne nové a analyzovať a uplatniť vedomosti v komplexnejšom pohľade. A to nielen v zmysle mierky, ale aj v zmysle problému. Vedecká dimenzia urbanizmu je v porovnaní s architektúrou ešte silnejšia.

A nakoľko je v urbanizme výrazná umelecká stránka?

Povedal by som, že tu racionálny komplexný prístup prevažuje nad tvorivou a výtvarnou stránkou. V architektúre to závisí od charakteru daného objektu. Urbanista však nie je natoľko „veľkým tvorcom“, ale skôr moderátorom procesov. Pripravuje podklady, vstupuje a do procesu vstupuje široká škála zainteresovaných subjektov; tieto procesy urbanista moderuje a vstupuje do nich so svojimi poznatkami. Je to niekedy aj o tom, dokázať sa vžiť do rôznych názorov a možno niekedy byť aj provokatívny. Aj uletenosť má v urbanizme svoje miesto, ale trošičku inak, ako možno celkovo v architektúre.

V akom zmysle inak?

No zodpovednosť urbanistu je oveľa väčšia, ako keď architekt robí nejaké lokálne dielo. Pri ňom by bol konfrontovaný s istou lokálnou komunitou, ktorá ho, povedzme, môže zbúrať. My môžeme napríklad v Bratislave diskutovať o tom, či sa nám páči alebo nepáči fasáda istého hotela na nábreží, ale to nie je podstatná otázka pre rozvoj mesta.

Prečo?

Pretože v spoločnosti sa to vždy nejakej skupine bude páčiť a nejakej nie. A že si niekto osobuje právo posúdiť bez stanovenia jasných kritérií posúdenia, či sa to tam hodí alebo nehodí... ja to celkom nechápem. Navyše sú tu dôležitejšie veci, o ktorých by mali architekti aj urbanisti diskutovať. Poviem to na krásnom príklade: pred časom sa diskutovalo o Starom Moste, vtedy Moste Červenej armády. My architekti sme sa o tom bavili, ak to poviem trochu s nadsázkou, v rovine, či má most mať formu živej ryby alebo zdochnutej ryby, či to má byť zelené alebo ružové. Pričom základná otázka vôbec neznela tak.

A ako?

Či má na tom mieste byť, alebo nie, a akú má mať funkciu. Či to bude dopravný most, pešia lávka, most pre električky alebo aj pre niečo iné... a keďže sme sa bavili najmä o marginálnej veci, o tvare či farbe, úplne nám unikla podstata problému. A tak máme most presne na tom mieste, kde bol aj starý. S množstvom otáznikov. Okrem toho si treba uvedomiť, že urbanista, alebo lepšie povedané priestorový plánovač, svojím rozhodnutím fixuje na storočia dopredu mnohé veci, ktoré je veľmi ťažké zvrátiť späť. Nebezpečné to je najmä vtedy, keď si myslí, že on je ten, ktorý vie, ako má všetko byť. Ale keby bol aj hneď neviemaký dobrý odborník a vedel by sa vyznať v aktuálnej situácii, rámcové podmienky sa menia tak dynamicky, že o päť rokov tá jeho pravda už pravdou nebude.

Aký postoj by sa tu teda dal označiť ako správny?

Urbanista, respektíve priestorový plánovač, by si mal uvedomiť, že jeho úlohou je nasmerovať procesy, vymedziť rozvojový koridor, ktorý je zárukou toho, že vývoj v jeho rámci nepovedie k ne-

gatívnym excesom. Že sa vylúčia javy za jeho hranicou, hranicou udržateľnosti. Pri koncepcionom nasmerovaní a nacielení je veľmi dôležitá kreativita urbanistu a priestorového plánovača. Nemal by si však osobovať právo presne určovať, čo je obraz, ku ktorému sa máme priblížiť o dvadsať-tridsať rokov a mať ambíciu nakresliť ho do detailu. On jednoducho nemôže vedieť, ako sa bude spoločnosť meniť aj po technologickej stránke a čo si bude vyžadovať. To však neznamená, že by nemal byť vizionár.

Číže dá sa to povedať tak, že má veľkú zodpovednosť bez toho, aby mal stopercentný dosah?

Tak. A ešte ďalšou vecou je, že on len pripravuje rozhodnutie, o ktorom potom ešte rozhodujú politici a na rozdiel od architektúry je výsledná podoba jeho práce výsledkom evolučných a revolučných premien živého organizmu mesta či regiónu.

Ktorý z vašich projektov osobne pokladáte za najdôležitejší?

Nechcel by som vyzdvihovať jeden. Je ťažké povedať, či pre budúcnosť rozhoduje niečo drobné alebo rozsahom veľké. Participoval som na projektoch od územného plánu zóny cez územné plány mesta až po koncepcie pre veľké mestá a pre adaptačné zmeny v Afrike, v Ázii, u nás doma... je toho veľmi veľa a každý nový projekt je niečím iný, zvláštny či provokatívny. V tomto je moja profesia úžasná a nesmierne zaujímavá.

Zaiste sa inak navrhuje v Afrike a inak tu...

...samozrejme. Rámcové podmienky v Afrike, na Srí Lanke či v Číne sú úplne iné, od vecných až po procesné a sociálne. Na druhej strane sú aj napriek odlišnostiam niektoré veci veľmi podobné.

Dôležité je najmä pochopenie vzájomných súvislostí. Teraz pripravujeme obrovský projekt na ostrove Chongming v Šanghaji, čo je podľa mňa neuveriteľná životná šanca niečo odskúšať. Práve tam sme si uvedomili, že pri nasmerovaní koridoru, o ktorom sme hovorili, je veľmi dôležité mať skúsenosti z maličkých projektov. Tento obrovský projekt sa totiž bude týkať desaťmiliónového nového Šanghaja a my ho musíme „vyskladať“. Najskôr sme tam rozvíjali spoluprácu formou letných škôl, neskôr som jednu aj odborne garantoval. Výzvou je premeniť krajinné-ekologické a urbano-ekologické poznatky do vízie a stratégie pre rozvoj toho ostrova. Pohyboval som sa v kruhoch urbánnych ekológov z pozície priestorového plánovača a bol som požiadavý, aby som zorganizoval sieť špičkových medzinárodných pracovísk interdisciplinárneho výskumu v oblasti mestského rozvoja a urbánnej ekológie. Tá sa inštitucionalizovala

tým, že sme založili pred vyše rokom Čínsko-európsku alianciu pre inovácie a udržateľný mestský rozvoj pod vedením Východočínskej univerzity v Šanghaji a STU.

Dá sa povedať, ako dlho bude trvať výstavba?

To je obrovský projekt, aj v čínskej realite je výzvou na niekoľko rokov a pre množstvo inštitúcií. Najprv sme prišli s konceptom, ako ho celý naštartovať, v máji sme projekt predstavili v Šanghaji. Práve v tomto období sme uvažovali, ako celý proces rozmeniť na drobné, pretože ostrov je 100 kilometrov dlhý a 30 kilometrov široký. Je to obrovské územie, na ktorom už teraz býva milión obyvateľov. A keď idete naštartovať rozvojový proces v takom obrovskom priestore, narážate na diverzitu prírodných podmienok, na rôznosť sociálnych skupín, rôzne ekonomické záujmy, niekedy i na napätie medzi prírodnými hodnotami a rozvojovými tendenciami. Naša idea je zastrešiť rozvoj hranicami, aké som spomínal. Pravidlá bude treba rozmeniť na drobné pre rôzne typy rozvojových území. Bude tiež potrebné ich odskúšať v spolupráci s lokálnymi aktérmi a autoritami na modelových experimentálnych územiach. Ak sa ukáže, že je to vhodné, tento typ rozvoja sa potom rozšíri do väčšieho územia.

Keď sme pri diverzite, zrejme nie je možné, aby malo také množstvo obyvateľov rovnaký názor, však?

Presne tak. My si nemôžeme ani osobovať také rozhodovacie právo, že sa teraz postavíme k rysovacej doske a do detailu nakreslíme lampy, cesty a podobne. Jednak nie je kapacita niečo také pre

desaťmiliónové mesto spraviť, jednak prečo by sme to robili. Toto nie je podstatné. Ide o to, nastaviť pravidlá, podľa ktorých pôjdu ďalší odborníci do detailu. Oni už budú v danej lokalite poznať konkrétnych adresátov toho, čo navrhujú. V interakcii s nimi už budú navrhovať ten-ktorý konkrétny detail tak, aby to vyhovovalo konkrétnym ľuďom.

A o akom časovom horizonte hovoríme?

Tých desať miliónov ľudí tu, samozrejme, nebude zajtra. Dopyt a potreba sa budú modifikovať, možno aj meniť. Pravidlá teda musíme nastaviť v takomto duchu: ak ich neporušíte, v zásade neurobíte žiadnu chybu. Všetko ostatné však závisí od situácie, v ktorej budete konkrétne územie rozvíjať, a takisto od dopytu konkrétnych ľudí. To je veľmi dôležité. Je tu však ešte jedna dôležitá vec, a to fakt, že naším cieľom je zabezpečiť podmienky pre kvalitný život, pričom nie vždy nám je cieľový

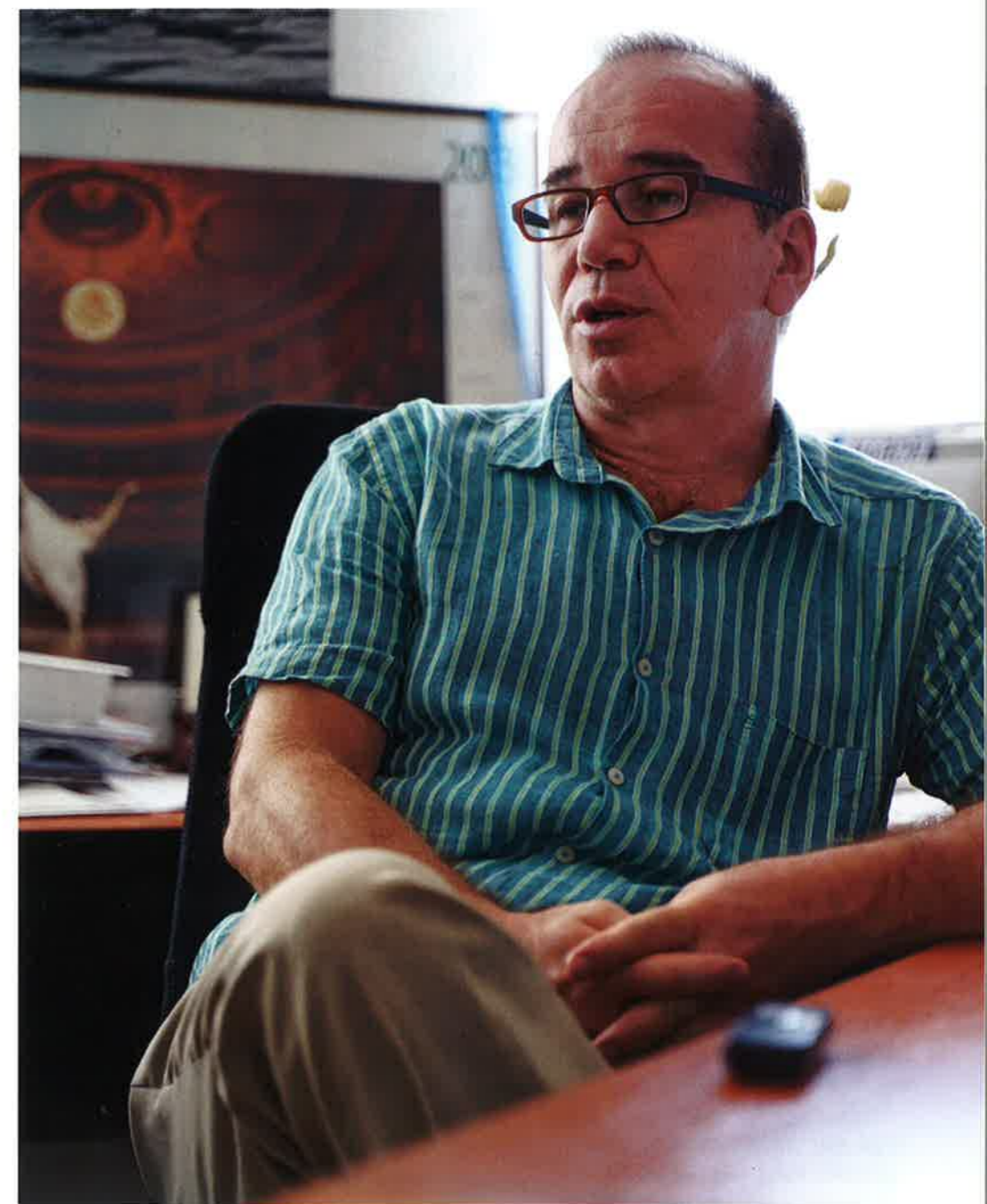
odberateľ s jeho špecifickými požiadavkami a danosťami známy. Tých desať miliónov ľudí tam teraz nie je. Teda im to ani nemôžeme „ušiť na mieru“. My ako priestoroví plánovači narábame s obrovskou mierou neistoty. A toho si musíme byť vedomí.

Čo by sme mohli označiť ako základnú líniu?

Čínsky prezident povedal, že tento ostrov Chongming má byť modelom ekospoločnosti 21. storočia. Teda môžeme ho označiť ako „smart udržateľné mesto“. Podstatný je aj fakt, že sme pod časovým tlakom, lebo vývoj medzitým pôjde ďalej. Je potrebné veľmi rýchlo zareagovať, vytvoriť network, ktorý je schopný postaviť víziu vo veľmi krátkom čase. Na jej základe sa musíme pokúsiť v krátkom čase využiť naše medzinárodné skúsenosti a vedomosti pre naformulovanie koncepcie a pravidiel na jej realizáciu a povieme: toto je pohľad profesionálov. A teraz sa podme baviť. V závere by mal byť politický konsenzus v duchu chceme na ostrove toto a toto a dosiahneme to za dodržania takých a takých pravidiel. Potom sa pôjde do detailov, jednotlivých lokalít, špecifických funkčných využití, určia sa pravidlá pre rozvoj priemyslu, poľnohospodárstva, bývania, dopravy. V malých modelových územiach to odskúšame, teda rozmeníme dané pravidlo na drobné. My urbanisti a priestoroví plánovači sme oproti iným vedným odborom špecifickí v tom, že síce máme rôzne metódy modelovania, ale v zásade je naším laboratóriom prax. Nemáme priestor skúšať experimentovaním v laboratóriu. Keď sa pomýlime, je z toho veľký problém. Bratislava je také laboratórium (smiech). Skúšame raz to, raz tamto, bavíme sa o nepodstatných veciach, nemáme ťah na bránku.

Ak teda prirovnáme konkrétne funkčné územie k laboratóriu, vstupujete vlastne do prebiehajúceho procesu?

Áno. Urbanista, priestorový plánovač, má pred sebou sídlo, ktoré nejako funguje a má svoje problémy. On doň vstupuje a reaguje na výzvy. Je to v podstate organizmus podobný ľudskému: prídete k lekárovi a on musí najprv vedieť, ako vaše telo funguje, respektíve nefunguje, a potom vymyslieť, ako ho priviesť do funkčného stavu špecifickou liečbou. Môže tiež prísť iný lekár, ktorý lepšie pochopí, ako fungujete, a povie: vynechajte zo stravy toto a toto a máte po problémoch. Bez haliera, bez lie-

kov, len úpravou vášho režimu a stravy. Presne o tom to je, akú intervenciu prijať a kedy ju prijať, aby sme správne nasmerovali systém s čo najmenšími nákladmi. Aj ostrov Chongming sa bude vyvíjať, či už tam my prídeme, alebo nie. Otázkou je, ako. My musíme nájsť spôsob, ako intervenovať do jeho vývoja tak, aby sme ho nasmerovali a zabezpečili jeho udržateľnosť. A keď sa teraz vrátíme k začiatku nášho rozhovoru, práve toto je výzva na úrovni urbanistickej alebo priestorovo-plánovacej vedy. Mali by sme veľmi citlivo, ako na tenkom ľade, prechádzať realitou vedomí si svojich limitov, ale vedomí si aj obrovskej sily. A zároveň zodpovednosti za jej použitie.

Za rozhovor ďakuje Katarína Macková
Foto: Matej Kováč